

DELO

glasilo KPI za slovensko narodno manjšino

Leto XXIX. - Štev. 6

T R S T - 29. aprila 1977

150 lir

**NAJ ŽIVI
PRVI
MAJ**

Ob mednarodnem delavskem prazniku in obletnici osvoboditve

Razvijmo rdeče zastave To so zastave našega poguma

Morda še nikoli prej nismo proslavljali dveh datumov, 25. aprila in 1. maja, dneva vstaje proti fašizmu in mednarodnega praznika dela v takem vzdušju in ju povezali vsebinsko v eno samo celoto.

Ne gre samo za simboliko, ki jo pri našata, pač pa za dneve, ko se zamislimo o opravljenem delu in zazremo zaskrbljeno v bodočnost družbe, v kateri živimo in delamo.

Ta zadnji teden v aprilu se za nas, Slovence in druge demokrate v naši deželi, naključno prepleta na tak način s svojimi prazniki, da je njihova vsebina še bolj očitna in razvejena.

25. aprila, dan antifašistične vstaje italijanskega ljudstva, 27. april, obletnica osvobodilne fronte slovenskega naroda, prvi maj, mednarodni dan proletariata in obletnica naše osvoboditve, našega narodnega preporoda in zmagovite revolucije slovenskega ljudstva...

Razmišljamo o zmagoviti revoluciji matičnega naroda in se z njim radujemo, obenem pa ne pozabljamo, da smo globoko ukoreninjeni v družbi, ki nas obkroža in ji pripadamo; družbi, kjer je anti-

fašistična vstaja pomenila le prvo etapo demokratične revolucije in se sedaj soočamo z vprašanji druge etape, izhoda iz krize in ustvarjanja pogojev za postopno prehajanje k socialističnim preobrazbam.

Prvi maj. Dan osvoboditve naših krajev, radosti vsakega posameznika, moškega, žene in otroka, obenem pa zmagoviti dan tržaškega, goriškega,

tržiškega proletariata, ki ga tri desetletja trdega boja niso uklonila in danes razmišlja, kuje načrte novih korakov na poti svoje krepitve, novega razvoja Trsta in dežele, za obnovo tiste Furlanije, ki jo je potres razdejal, je pa bila pred tolikimi leti tudi varno zaledje naših partizanskih edinic.

(Nadaljevanje na 12. strani)

Antonio Gramsci

Ob 40-letnici njegove smrti v fašistični ječi

Dne 27. aprila je minilo 40 let od dneva, ko je umrl tovariš Antonio Gramsci, učitelj in voditelj italijanskih komunistov.

Antonio Gramsci je bil sin siromašnih kmetov s Sardinije, kjer je še mlad imel priliko opazovati pretresljivo sliko uboštva tamkajšnjih malih kmetov,

pastirjev in delavcev. Leta 1911 se je preselil v Turin, študiral na tamkajšnji univerzi in se aktivno udeleževal v socialistični stranki. Pridružil se je levemu krilu te stranke. Leta 1919 je skupaj s Togliattijem in nekaterimi drugimi tovariši začel izdajati list "Ordine Nuovo". Na kongresu v Livornu leta 1921 je bil med ustanovitelji Komunistične partije Italije, naslednje leto pa je bil kot predstavnik te

(Nadaljevanje na 12. strani)

Prvi deželni kongres KPI Furlanije-Juljske krajine. Delovno predsedstvo. Govori sekretar Antonino Cuffaro. O kongresu poročamo na notranjih straneh

Prvi deželni kongres KPI

Demokratska enotnost in ljudska soudeležba za obnovo, razvoj in uveljavitev miroljubne vloge Furlanije-Juljske krajine in za obnovitev Italije

V dneh od 15. do 17. t.m. je bil v Trstu 1. deželni kongres KPI. Razvijal se je pod geslom: "Demokratska enotnost in ljudska soudeležba za obnovo, razvoj in uveljavitev miroljubne vloge Furlanije-Juljske krajine in za obnovitev Italije". Uvodno kongresno poročilo je podal deželni sekretar Antonino Cuffaro. Osrednje vodstvo partije pa je zastopala Adriana Seroni. Navzoč je bil tudi Anselmo Gouther, član tajništva KPI.

Kongresu so prisostvovali predstavniki deželnih vodstev vseh demokratskih strank, sindikatov in nekaterih množičnih organizacij, med katerimi je bila delegacija Slovenske kulturno gospodarske zveze. Prisotne so bile tudi delegacije Zveze komunistov Slovenije in Zveze komunistov Hrvaške; KP Avstrije pa je zastopal deželni tajnik za Koroško Arnulf Raimund. Kot gostje so bili na kongresu tudi predstavniki KPI iz dežel Veneto, Piemonte in Toskana, predsednik deželne sveta Furlanije-Juljske krajine Arnaldo Pittoni, predsednik tržaške pokrajine Gherzi, generalni konzul SFRJ Ivan Renko in drugi.

Kongres so pozdravili naslednji predstavniki strank ustavnega loka:

Gabriele Renzulli (PSI), Roberto Quadrioglio (PDUP), Drago Štoka (Slovenska skupnost), William Bianchi (PSDI), Dario Barnaba (PRI), Giulio Ercolesi (radikalna stranka) in Boris Race (Slovenska kulturno gospodarska zveza).

V imenu delegacij Zveze komunistov Slovenije in Zveze komunistov Hrvaške je govoril tovariš Franc Šetinc (njegov govor objavljamo na drugem mestu), v imenu Komunistične partije Avstrije pa tovariš Arnulf Raimund. Govoril je tudi

tovariš Midena, ki je na kongresu zastopal federacije KPI, ki delujejo med italijanskimi izdeljenci. Pismo s pozdravi je kongresu poslal tudi izredni vladni komisar za Furlanijo Zamberletti.

Razprava, ki je sledila tajniškemu poročilu, je bila živahna in plodna. V njej so sodelovali tovariši: Willer Bordon, Arturo Calabria, Jure Canciani, Mario Colli, arh. Roberto Costa, sen. Jelka Gerbec, Boris Iskra, Adriana Janežič, Fabrizio Monti, Ester Pacor, Giorgio Pasi, Giorgio Rossetti in Stojan Spetič iz Trsta; sen. Silvano

Bacicchi, Ivan Bratina, Edi Sabbadini in Spartaco Zorzenon iz goriške federacije; posl. Arnaldo Baracetti, Maria Carminati, Caremo Contin, Luigi De Sabbata, Eliseo Gallina, Renzo Pascolat, Eligio Simeg, Renzo Toschi in Marino Zanier iz videmske federacije; Otello Bosari, Sandra Formigoni, Giannino Padovan, Enzo Scampolo, Sandro Collesan in Giovanni Zanolin iz federacije Pordenone.

Ob koncu kongresa so bili izvoljeni novi organi deželnega komiteja. Antonino Cuffaro je bil ponovno izbran za deželnega sekretarja.

Iz uvodnega poročila, ki ga je podal tovariš Antonino Cuffaro

Tov. Cuffaro je svoje poročilo začel z ugotovitvijo, da je sedanjí trenutek ključnega pomena za deželo in državo, trenutek, v katerem se prepletajo zelo važni elementi, ki vzbujajo zaskrbljenost, istočasno pa tudi nove upe. Potem ko je omenil val nasilja v državi in še posebej ugrabitev tajnika socialistične federacije v Neaplju, je poudaril nujnost, da bi vodstvo države končno uživalo zaupanje in podporo vseh ljudskih množic, delavskih strank in organizacij.

Med drugim je dejal: — Izzivanje republiške ureditve se je zelo nevarno po-

večajo, širijo se kriminalni bombni atentati, napadi na sedeže demokratskih organizacij in na pripadnike oboroženih sil, nasilje na samih univerzah. Vse to ima za cilj napad na demokratsko državo, zavrnitev gibanja ljudskih množic, preprečitev nadaljnjega razvoja enotnosti ljudskih, demokratskih sil.

Zato je danes še bolj kot včeraj nujno potrebna taka politika demokratskih političnih sil, ki bo sposobna dati državi novo politično vodstvo, sposobna v polni meri zagotoviti obrambo, utrditi in razviti demokracijo, rešiti težke probleme, ki tarejo ljudske množice, mladino, ženske in zlasti siromašnejše sloje prebivalstva.

Zatem je tovariš Cuffaro govoril o stvarnosti v Furlaniji in dejal da je potresna katastrofa maja in septembra preteklega leta povzročila toliko bolj dramatičen položaj, ker so že prej obstajali zelo hudi problemi neravnovesij, emigracije in nerazvitosti. — Vsekakor gre za vsedrjavni problem, tako je poudaril Cuffaro, ki ga je treba reševati s pomočjo in solidarnostjo vsega italijanskega naroda".

— V tem okviru — tako poudarja dalje Cuffaro — se kaže 'zgodovinska priložnost', ki jo osimski sporazumi nudijo celotni deželi Furlaniji - Juljski krajini. Ti sporazumi so zgleden primer, kako je mogoče reševati težke probleme, če se izbere pot prijateljskih odnosov. Sporazumi bodo omogočili nadaljnji razvoj sodelovanja v interesu Italije in Jugoslavije, v interesu Evrope, pa tudi sodelovanja z državami tretjega sveta. Prav tako osimski sporazumi vrednotijo mednarodno vlogo miru ter dajejo večjo veljavo deležu narodnostnih manjšin, ki pomenijo izredno

Deželni kongres KPI. Delegati in gosti

Deželni kongres KPI

važen element povezovanja med so-sednjima državama".

Deželni sekretar KPI je nato razčlenil pogoje, ki bodo omogočali deželi Furlaniji-Julijski krajini, da prebrodi sedanjo krizo, kot odločilni element pa je navedel dosego enotnosti med ljudskimi množicami in demokratičnimi silami. Glede političnih odnosov, ki obstajajo v deželi je ugotovil, da so mnogo manj pozitivni kot v drugih deželah ali na vsedržavni ravni. Krivdo za ta položaj je pripisal krajevnim voditeljem krščanskodemokratske stranke, ki vztrajajo v nesmiselnem odklanjanju vsakršnega sodelovanja s komunisti.

Potem ko je omenil zelo dobre odnose sodelovanja s socialisti ter nekatere novosti v stališču drugih strank ustavnega loka, je Cuffaro odločno podčrtal nujnost soočanja s Krščansko demokracijo, v tej zvezi pa tudi nevarnost posledic, ki bi lahko nastale zaradi nadaljevanja kontrapozicije med demokratičnimi silami.

— Glavna neravnost pa je, je dejal Cuffaro, da bi ljudje popolnoma zgubili zaupanje v demokratične ustanove in da bi Furlanija-Julijska krajina zamudila priložnost, ki se ji ponuja z osimskimi sporazumi.

Cuffaro je dalje govoril o potrebi po ustvarjanju deželne enotnosti ob upoštevanju značilnosti in potreb posameznih področij, posebno poglavje pa je namenil problemom v zvezi z industrijsko pristocono na Krasu, ki jo predvidevajo osimski sporazumi. V tej zvezi je obsodil določene špekulacije, katerih namen je ogražati deželno enotnost in obnoviti šovinistično kontrapozicijo med Italijani in Slovenci, med Italijo in Jugoslavijo, med napredkom in nazadnjaštvom. Pri tem je omenil nekatere probleme, ki se jih bo treba lotiti, dodal pa je, da bo vse probleme mogoče rešiti v duhu prijateljstva in sodelovanja med obema državama. Med drugim je poudaril, da mora pri izvajanju sporazumov sodelovati tudi zainteresirano prebivalstvo preko krajevnih ustanov.

V nadaljevanju kongresnega poročila je tov. Cuffaro poudaril nujnost programa za skladen razvoj dežele Furlanije-Julijske krajine, kot posebno točko tega programa pa je omenil vprašanje globalne zaščite slovenske narodnostne skupnosti v Italiji, kar je označil kot "preizkusni kamen demokratičnosti države in političnih sil, ki so poklicane da se tega problema lotijo". Potem ko je ugotovil, da je bilo načelo o popolni enakopravnosti in o zagotovitvi vsestranskega razvoja slovenske manjšine že splošno osvojeno, med drugim tudi v parlamentu ob zaključku razprave o ratifikaciji osimskih sporazumov, je Cuffaro podčrtal nujnost, da se ta "ustavna načela z ustreznimi zakonskimi normami začnejo dejansko izvajati".

V svojem poročilu je tov. Cuffaro obširno govoril o prizadevanjih za dosego dogovora med vsemi demokratičnimi strankami za reševanje najbolj perečih problemov Furlanije-Julijske krajine. Idealni pogoj za prebroditev sedanje krize, je dejal, bi bila sestava nove dežele

Deželni kongres KPI. Predstavniki ZK Slovenije in ZK Hrvatske

vlade, v kateri bi neposredno sodelovale vse demokratične sile. Pri tem "KPI gleda prvenstveno na programe ter ne postavlja predhodnih pogojev". Važno je, da pride do dogovora in da se dogovor izrazi v novem načinu upravljanja, v preokretu deželne politike. Tak dogovor je možen, če bodo vse demokratične politične sile pokazale dobro voljo.

Ko je Cuffaro govoril o sedanjih nalogah komunistov je med drugim podčrtal naslednje: "Usmeriti moramo vse svoje moči, vse silo delavskega in sindikalnega gibanja ob problemih obnove in razvoja, voditi moramo dosledno politiko enotnosti, ki naj izsili izvajanje ukrepov, ki bodo zagotovili uresničitev pričakovanja in zahtev prebivalstva naše dežele".

Dejal je, da se morajo partijske organizacije v polni meri prilagoditi obstoječi stvarnosti, kajti le tako bodo kos nalogam, ki se postavljajo. Tudi zavest o vlogi, ki jo ima (ali bi jo morala imeti) dežela še ni popolnoma prodrila. Mnogi namreč menijo, da je dežela neka administrativna tvorba in se ne zavedajo pomena, ki ga ima kot element decentralizacije, kot element sodelovanja državljanov v javni upravi. Dežela tako je dalje poudaril, ne more biti nekak rezervat specialistov.

Svoje obsežno poročilo je Cuffaro zaključil rekoč, da je treba izboljšati in vsestransko okrepiti delovanje partijskih organizacij na celotnem področju Furlanije-Julijske krajine, tako na ravni federacij in krajevnih sekcij kot na ravni tovarniških ali področnih sekcij.

Iz govora tovariša Šetinca

V imenu Zveze komunistov Slovenije in Zveze komunistov Hrvatske je na deželnem kongresu KPI Furlanije-Julijske krajine govoril tovariš Franc Šetinc, sekretar izvršnega komiteja predsedstva centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije. Iz njegovega govora objavljamo naslednje:

— V imenu Zveze komunistov Slovenije, Zveze komunistov Hrvatske, delavskega razreda in delovnih ljudi Socialistične republike Slovenije in Socialistične republike Hrvatske vam prinašam prisrčne pozdrave z najboljšimi željami za uspešno delo vašega kongresa.

Jugoslovanski komunisti skrbno spremljamo in proučujemo prizadevanja Komunistične partije Italije za nadaljno demokratizacijo italijanske družbe, za njem vsestranski napredek. Z vami delimo veselje nad uspehi, ki jih dosegate. Cenimo vaše delovne rezultate, vaš ustvarjalni prispevek k bogatitvi izkušenj mednarodnega delavskega gibanja. Velik je vaš prispevek zlasti pri odstranjevanju praktičnega in teoretičnega dogmatizma, ko ste tudi s svojim zgledom dokazali, da

je pri izbiri poti v socializem treba upoštevati družbenoekonomske, nacionalne, kulturne in druge posebnosti vsake družbe.

"Spremeniti nekaj v nauku in praksi boja za socializem", je dejal Palmiro Togliatti pred trinajstimi leti, ko je govoril o takratni gonji proti Jugoslaviji, "je prijetna krivda, ki jo bomo morali prej ali slej, bolj ali manj vsi zagrešiti, če bomo hoteli napredovati". Njegova misel se tako ujema z Gramscijevo, ki pravi: "Povedati resnico, dokopati se skupno do resnice, to je komunistično in revolucionarno dejanje".

Zveza komunistov Slovenije, Zveza komunistov Hrvatske in vsi jugoslovanski komunisti slavimo letos pomembne jubileje: 40-letnico ustanovnega kongresa Komunistične partije Slovenije in ustanovnega kongresa Komunistične partije Hrvatske in 40-letnico prihoda tovariša Tita na čelo naše partije. Tedaj — leta 1937 — je jugoslovanska partija okrepila svoje partijske organizacije v Sloveniji in na Hrvaškem, da bi bolje razumela nacionalne, etnično-kulturne, ekonomske, po-

Deželni kongres KPI

litične in druge posebnosti, tako kot je že leta 1933 skupaj z italijansko in avstrijsko partijo spoznala nujnost kulturnega razvoja narodov, ki živijo v Italiji, Avstriji in Jugoslaviji. Tako se je partija, namesto da bi bila ujeta v spone določenih receptov in shem kominterne, nezadržno približevala izvirom življenja delavskega razreda ter njegovih temeljnih potreb in zgodovinskih interesov, problemov in tegob. Pri tem je oblikovala ljudsko oblast, ki se je v medvojnem in vsem povojnem obdobju oblikovala kot tip delavskega samoupravljanja; to je za nas hkrati nov model samoupravne demokracije, ki široko odpira njene perspektive.

Akcije zveze komunistov v pripravah na kongres so, med drugim, usmerjene predvsem v poglobljanje sistema družbeno-ekonomske in siceršnje interesne samoupravne demokracije — lahko bi rekli — interesnega pluralizma — v uresničevanje ustave in iz nje izpeljanega delavskega zakona o združenem delu, ki daje delavcem vse možnosti, da odločajo o rezultatih in pogojih svojega dela. Tako praktično in teoretično uresničujemo v široko zasnovanem družbenem načrtu in akciji upravljanje z delom in s sredstvi za proizvodnjo, ki sta tako pod delavčevo ekonomsko in politično kontrolo. To pa so glavni cilji zveze komunistov, h katerim je usmerjeno vse delovanje jugoslovanskih komunistov.

V nadaljevanju svojega govora je tovariš Šetinc dejal

— Jugoslovanski komunisti menimo, da proces popuščanja napetosti v svetu v režiji supersil nujno vodi v svoje nasprotje: v omejevanje samostojnosti malih in srednjih držav, kar ogroža varnost, sodelovanje in mir v svetu in rojeva nove vire napetosti in žarišča kriz. Evropske države so močno zainteresirane, da se helsinška sklepna lista obravnava kot nedeljiva celota. Zato ne bi smele dovoliti, da nekateri takoimenovano "tretjo košaro" uporabljajo kot sredstvo psihološke vojne in ideološkega, blokovskega obračunavanja ali bolje, za izničenje vsebine drugih prvin helsinških sklepov, ki so temeljni pogoj za uresničevanje dejanskih človekovih in kulturnih svoboščin.

Odras naše notranje politike je politika neuvrščenosti, ki jo naša država aktivno izvaja. V mednarodnih odnosih podpiramo boj narodov za popolno gospodarsko in politično osvoboditev, za samostojen in svoboden razvoj vsake družbe, za enakopravno in demokratično sodelovanje vseh držav. Politika neuvrščenosti je za nas posebna oblika razrednega boja v mednarodnih odnosih.

Načela neuvrščene politike so v bistvu načela, po katerih se ravna ZKJ v sodelovanju z drugimi partijami in gibanji. Zavzemamo se za sodelovanje neglede na različnost stališč, ker menimo, da so razlike in specifičnosti izraz različnih poti v socializem in so kot take objektivna družbena zakonitost, zato nikakor ne bi smele ovirati enakopravnega sodelovanja med partijami.

Tudi berlinska konferenca evropskih komunističnih in delavskih partij je na

nov način opredelila stališča do različnih poti v socializem, pravice vsake partije, da samostojno oblikuje svojo taktiko in strategijo boja za socializem. To je posledica spoznanja, da v starih obrazcih ni več možno najti pravih odgovorov na vprašanja razvitega socializma. Tudi enotnosti ni več mogoče zagotavljati z nekakšno ideološko in mednarodno razredno disciplino, omejevanjem suverenosti in podobnim. Za prihodnost socializma je odločilen njegov notranji razvoj, ki črpa svojo moč in svoje bogastvo iz posebnosti razmer in iz različnosti poti in sredstev boja.

Na takih temeljnih načelih in izhodiščih, ki so — ko gre za področje meddržavnih odnosov — zajeta tudi v sklepni listini konference v Helsinskih, sta Socialistična federativna republika Jugoslavija in Republika Italija praktično zastavili njuno politiko pri sklepanju Osimskih sporazumov. Z njihovo ratifikacijo sta obe državi potrdili pripravljenost za rešitev tistih vprašanj, ki so v preteklosti še kalila dobro sodelovanje. Pri tem pa je pomemben tudi prispevek Komunistične partije Italije, slovenske narodnostne manjšine in vseh drugih demokratskih sil v italijanski družbi.

Med drugimi določili osimskih sporazumov so pomembna zlasti določila, ki se nanašajo na narodne manjšine, ki naj bi bile povezovalna sila med narodi. To pa bo mogoče doseči le ob doslednem spoštovanju vseh pravic in s sprejemanjem zakonov, ki bodo spodbujali vsestranski razvoj narodnostnih manjšin, ne pa s

sprejemanjem, zakonov za njihovo prikritost ali nasilno asimilacijo, kot to delajo v Avstriji.

Velik pomen za nadaljnji vsestranski razvoj med obema državama pa imajo tudi določila osimskih sporazumov o gospodarskem sodelovanju, katerih uresničevanje bo koristilo ne le obmejnemu prebivalstvu, ampak tudi razvoju odnosov med državama v celoti.

Ta duh sodelovanja in prijateljstva se je pokazal tudi ob potresu v deželi Furlaniji-Juljski krajini, kjer je prišla do izraza solidarnost, tudi z naše strani in ne le obmejnega prebivalstva, ampak celotne jugoslovanske družbe.

— Na koncu svojega govora je tovariš Šetinc poudaril:

Radi bi izrazili tudi zadovoljstvo zaradi tega, ker se uspešno razvija sodelovanje med centralnim komitejem Zveze komunistov Slovenije in Zveze komunistov Hrvaške ter deželnim vodstvom in federacijami Komunistične partije Italije v Furlaniji-Juljski krajini, pa tudi v obmejnih občinah. To sodelovanje je treba še naprej razvijati, saj v sklopu pozitivnih stremiljenj vseh naprednih sil prispeva k dobrim medsosedskim in prijateljskim odnosom ter k odpravljanju nekdanjih žarišč napetosti.

Naloga vseh naprednih gibanj je, da svoje načelne opredelitve tudi nenehno potrjujejo v praksi, Zveza komunistov Jugoslavije in Komunistična partija Italije pa slednje tudi nenehno dokazujeta.

Iz kongresne razprave

Razprava na 1. deželnem kongresu KPI je bila razgibana in plodna. V njej je sodelovalo 33 delegatov. V današnji številki objavljamo izveleček govorov tov. Jelke Gerbčeve in Stojana Spetiča.

POVZETEK IZ GOVORA TOV. JELKE GERBČEVE

Dolgi dobi fašističnega nasilja, raznarodovanja, asimilacije ter uničevanja slovenskih kulturnih dobrin, človeških vrednot, preganjanja, je po vojni sledila doba tako imenovane neboleče asimilacije, ki naj bi jo Slovenci nekako 'lažje prenašali'. To dobo so označevale nenehne diskriminacije, nepoštovanje pravic, odklanjanje zaščite slovenske manjšine. V zasledovanju teh ciljev, so se 'odlikovale' sile, ki so se vedno sklicevale na "vrednote" nacionalizma in šovinizma.

Niti izkušnja levega centra ni stvarno spremenila položaja. Bila je sicer zanimiva izkušnja, za časa katere se je slovensko vprašanje - čeprav površno - načelo. Na odborniška mesta v nekaterih pomembnejših krajevnih upravah so prišli tudi Slovenci, doseženi so bili tudi nekateri sporazumi na osnovi pravila 'daj-dam', vendar dejansko ni prišlo do bistvenih sprememb.

Danes so stvari drugače tako v državi na splošno kot v deželi in v mestih, kjer živijo Slovenci. Do novih razmer je

nedvomno privedla močna akcija demokratskih in protifašističnih sil.

Razmerje sil je po volitvah leta 1975 dozorelo v korist leve in še zlasti komunistične partije. Ta nagla sprememba je povečala vpliv komunistov in levičarskih sil, ki sedaj z večjo težo silijo k reševanju perečih vprašanj, k odstranjevanju diskriminacij, ovrednotenju določenih sektorjev in kategorij, ki jih še vedno bremenijo pritiski.

Sedaj tudi druge politične sile gledajo nekoliko drugače na vprašanja Slovencev. Mnogokrat je to posledica dozorevanja mladih sil, ki so prisotne v strankah in gibanjih in ki vpliva šovinizma in nacionalističnega spopada ne občutijo v taki meri kot starejši ter so odprteje za sodelovanje s slovenskim ljudstvom.

Končno, osimski sporazum, ki ga je parlament pred kratkim ratificiral, odpira novo dobo in novo ozračje ter ustvarja nove razmere, ki so ugodnejše za reševanje slovenskih problemov; ustvarja novo ozračje, v okviru katerega se bodo razvijali vsestranski odnosi med Italijo in Jugoslavijo. V tem okviru bo nedvomno možnejša premostitev ovir, ki so doslej preprečevale globalno rešitev slovenskega problema.

Zato, upoštevajoč politično stvarnost, ki se kaže v novi luči, moramo mi komunisti postaviti vprašanje rešitve slovenskega vprašanja na nov način z vso resnostjo in stvarno.

Deželni kongres KPI

Ustvariti moramo novo gledanje na tematiko narodnostne manjšine, se pravi vsiliti priznanje, da je manjšina dragoceno bogatstvo, kulturna, zgodovinska in družbena vrednota, ki jo je treba ohraniti in za katero je treba ustvariti ugodne pogoje za resnični in nenehni razvoj.

Pri nas se postavlja tudi naloga, da prispevamo k združitvi vseh naporov, pa tudi vseh komponent slovenske narodnostne skupnosti v boju za svoje pravice.

Nujno je tudi, da se vse sile, ki so prisotne na področju manjšine, združijo v tem zasledovanju z vsemi naprednimi, antifašističnimi, demokratičnimi silami v Italiji.

Komunisti smo za ta cilj napeli že veliko sile, dali smo zgleden doprinos, vendar pa moramo upoštevati dejstvo, da v sedanjem zapleten položaju slovenska javnost pričakuje od nas še več, pričakuje, bolj kot v preteklosti, nov izviren prispevek za to, da se stvari premikajo hitreje naprej in da se prilika ne zamuja. Toda ko se pripravljamo na reševanje teh vprašanj maramo preveriti tudi našo notranjost. Verjetno velik del naše partije še ne pozna dovolj slovenske problematike, ne pozna pogojev, v katerih slovenska narodnostna skupnost živi, kakor tudi ne njenih zahtev. Poznavanje slovenske problematike je še vedno preveč omejeno na krog "elite". Premalo silimo h konkretni rešitvi problemov. Preveč smo še generični, splošni.

Res, naša partija živi in dela v državi, kjer so narodnostne manjšine omejene in potisnjene na stran. Narodnostnih skupnosti, ki se zavedajo svoje narodne istovetnosti in ki se hočejo postaviti na prizorišče kot protagonisti v boju za splošne in lastne pravice, je malo.

Toda v državi, ki je izšla iz odporništva, v moderni državi, se mora postaviti nujno vprašanje čimvečjega razvoja manjšin, ne glede na to, če so le-te maloštevilne.

KPI si mora postaviti kot nujno nalogo to vprašanje, bodisi zato ker se vključuje v vse aspekte državne stvarnosti, bodisi ker si že od samega nastanka postavlja kot častno nalogo ugoditi načelu osnovnega pomena: zavzemati se za razvoj internacionalistične zavesti in čuta za obrambo in vrednotenje vseh narodnosti.

Ko govorimo o vprašanju manjšin in o reševanju njihovih zahtev, moramo ugotoviti, da ne gre za malenkostno vprašanje, kakor bi se lahko zdelo na prvi pogled, temveč da gre za temeljni problem, da gre za načelo, za pridobitev višje stopnje demokratičnega razvoja.

Ko pa specifično govorimo o rešitvi problema slovenske narodnostne manjšine se moramo zavedati, da gre za rešitev, ki pomeni dokončen poraz pogubnosne politike, ki jo je dolga leta izvajal fašizem, da gre za narodnostno skupnost, ki je bila tudi v dobi črnega režima trdnjava antifašizma in neomajen zaveznik italijanskega antifašizma, komunistov in socialistov.

Prilika, ko bo v parlamentu stekla razprava o globalnem zakonu (za to se komunisti zavzemamo in pripravljamo

Sklepni dokument

1. deželni kongres KPI Furlanije-Juljske krajine je na koncu obsežne razprave, ki se je odvijala v treh dneh zasedanja, kakor tudi na kongresih sekcij, na področnih konferencah in na kongresih federacij, katerih se je udeležilo več tisoč članov, odobril naslednji dokument:

Kongres

SPREJEMA DOKUMENT, ki je bil izdelan pred sklicom tega zasedanja, uvodno poročilo, ki ga je podal tovariš Cuffaro ter zaključke, ki jih je povzela tovarišica Adriana Seroni, članica osrednjega vodstva partije.

POOBLAŠČA deželne vodstvene organe, da na osnovi predlogov za obnovo Furlanije in gospodarsko-socialni razvoj dežele, ki so bili predloženi kongresu ter postavljeni v središče razprave, izdelata dokumente, ki naj bodo organska platforma in delež komunistov pri pobudah, v mobilizaciji in v enotnem boju za razvoj Furlanije-Juljske krajine;

POTRJUJE nujnost obveze komunistov na vseh ravneh pri reševanju problemov emancipacije žena in problemov mladih kar je bistvenega pomena v boju za demokratično obnovo in razvoj države;

POUDARJA pomen novih nalog dejanskega vodenja deželne politike ki čakajo vodilne organe, izvoljene na kongresu, katere obvezuje, da izdelajo ter dostavijo vsem organizacijam partije v deželi noto, ki naj ob sklicevanju na del uvodnega kongresnega poročila, namenjenega proučevanju problemov partije, sintetizira napotke za delo in ukrepe za nadaljnjo krepitev partijske organizacije in njene dejavnosti;

OBVEZUJE tovariše in vse partijske organizacije Furlanije-Juljske krajine, da se zavzamejo za uresničitev smernic, ki so izšle iz kongresa, da zaradi izredno pereče stvarnosti v državi in deželi, razvijajo dejavnost teritorialnih, tovarniških in področnih sekcij za krepitev enotnega ljudskega boja v naši deželi. .

predlog zakona v dopolnjeni obliki), naj se izkoristi tudi za to, da seznanimo najširše kroge o tematiki slovenske manjšine. Vsekakor, po tem kongresu, moramo to vprašanje v partiji in izven nje čedalje poglobljati in povzročiti pravi preokret na vsedržavni, deželni in krajevni ravni v zasledovanju ugodne rešitve vprašanja pravic Slovencev.

POVZETEK IZ GOVORA TOV. STOJANA SPETIČA

Tudi parlamentarna razprava o ratifikaciji osimskega sporazuma je pokazala, kako aktualno je vprašanje narodnih manjšin. Vprašanje je, seveda, bilo aktualno tudi prej; toda tokrat so se z njim soočile vse demokratične sile, tudi tiste, ki so doslej bile razmeroma gluhe. Naj kot primer navedem načelnika demokrščanske poslanske skupine Piccolija, ki gotovo ne spada med naprednejše demokratizane. Izjavil je, da "italijanski narod ne bo vreden Evrope, dokler ne bo upošteval različnih narodnih kultur na svojem ozemlju". To je zelo važna izjava, kakor so važni dokumenti, ki jih je parlament sprejel vzporedno z osimskim sporazumom in zadevajo, tudi globalno zaščito manjšin. Naša naloga je, sedaj, da druge sile, kot so krščanska demokracija, socialdemokrati in republikanci prisilimo k temu, da od deklaraciji preidejo k stvarnim ukrepom. Mislim na zakonska jamstva za enakopravnost narodne manjšine. Pri tem jim moramo zbuditi predvsem tu, v naši deželi. Manjšinsko vprašanje moramo postaviti v ospredje delavskih in mladinskih bojev, obenem pa nasloviti tem sredinskim silam naš "demokratični izziv". Kajti v nasprotnem primeru ne bomo razumeli, zakaj te sile

stalno zahtevajo od nas, komunistov, dokazov pluralizma in demokratične občutljivosti, same pa niso bile doslej sposobne rešiti vprašanja "drugače govorečih".

Vprašanje okvirnega zakona o jamstvih za narodno manjšino je torej sedaj zelo aktualno. Vprašati pa se moramo, kakšen naj bo sistem manjšinskih jamstev, ki si jih komunisti zamišljamo in jih predlagamo drugim silam, predvsem pa Slovincem.

Uporabljal sem izraz "jamstva" in ne "zaščita", ker mislim, da moramo biti tudi v izrazoslovju zelo natančni. "Zaščita" je sicer udomačen pojem, vendar predpostavlja nekakšen "paternalističen", varuški odnos do Slovencev. Mi pa moramo osvojiti zamisel, da je treba nuditi manjšini "jamstva", da si bo lahko sama krojila svojo usodo v najboljših pogojih. To pa je mogoče samo tako, če bo manjšina protagonist, torej osebek, lastnega razvoja. V okviru demokratičnega sistema soudeležbe pri odločanju moramo najti ustrezne oblike tudi za narodne manjšine, kajti za jamstveni zakon so potrebni dve sestavini: soudeležbe manjšine in dinamičnost manjšinske normative. Uvodoma lahko govorimo samo o "okvirnem zakonu" za manjšino, kajti globalna je samo tista zaščita, ki dinamično odraža proces osamosvojevanja in samoopredeljevanja manjšinske skupnosti. Vsaka zadoščena potreba nujno rojeva nove potrebe na višji stopnji. Zato si ne smemo omisliti okvirne normative, ki bi uklenila manjšino v kletko natančnih predpisov, pač pa ji moramo preko sistema demokratične soudeležbe pri odločanju omogočiti, da bo sama usmerjala svoj razvoj, torej bogatila tudi manjšinsko normativo.

Deželni kongres KPI

Tako pojmovanje narodnostne norme pa predpostavlja upoštevanje načela samostojnosti manjšine. Normativna jamstva, za katera se moramo boriti, naj zaščitijo (tu je izraz točen) razvoj "različnosti" neke narodne skupnosti in njihovo ovrednotenje. To je pa mogoče samo, če manjšino obravnavamo kot samostojno telo, kot družbeno skupnost, ki je nosilka specifičnih "različnih" interesov.

Posebno pozornost moramo na tem deželnem kongresu posvetiti problemom področja, ki ga je prizadel potres. Popolnoma se strinjam s programsko zamisljo, da je mogoče obnovo potresnega področja demokratično načrtovati le preko kompenzatorijev, se pravi homogenih ozemeljskih območij. V tem okviru se mi zdi važno upoštevanje specifičnih potreb posameznih območij v okviru enotnih obnovitvenih smernic. Glede Beneške Slovenije pa je razumljivo, da mora načrt obnove predpostavljati spremembo sedanjega stanja v bolje. Mislim tu na nujno obnovo gorskega gospodarstva (kmetijstvo, živinoreja, turizem, obrt, mala industrija) in nujnost razširitve tudi oblik mednarodnega sodelovanja, posebno še

sedaj, ko so sporazumi o dokončnosti meja odpravili tudi možnost škodoželjnih špekulacij nasprotnikov naše skupnosti. Obenem pa mora načrt obnove predvideti premostitev sedanjih diskriminacij in uveljavitev specifičnega razvoja tamkajšnje slovenske narodne skupnosti.

To niso lahke naloge, zato pa se mora KPI "oborožiti" z novimi instrumenti, predvsem pa mora (ker je to njena naloga) usklajevati in poenotiti napore slovenskih tovarišev širom dežele. To je ena izmed pomembnih nalog bodočega deželnega komiteja partije in njegovih organov.

Na koncu je Špetič spregovoril tudi o problemih radijske in televizijske reforme. Predvsem je poudaril, da je boj za demokracijo in pluralizem v množičnih občilih naloga širokega gibanja zainteresiranih in se ne sme zapirati v ozki oklep "strokovnjakov".

Glede na stališča, ki so prišla do izraza je Špetič bil mnenja, da ni mogoče uveljavljati načela pluralizma samo preko zasebnih radijskih postaj, kot bi — nasprotno — bilo zgrešeno, če bi vso bitko za demokratizacijo usmerjali samo na RAI TV. Potrebno je upoštevanje obeh elementov in usklajevanje pobud. Naša dežela je iz tega vidika "na psu", posebno še, kar zadeva reformo RAI TV, ki ni storila velikih korakov naprej.

razvoj naše narodne skupnosti. Vprašanje Šandreža in celotna ureditev prostora, na katerem žive Slovenci, sta zadevi, ki ju mora upoštevati vsako demokratično planiranje gospodarskega razvoja občine.

Vprašanja naše skupnosti so seveda prišla na dan posebno na kongresih v slovenskih vaseh. Diskutiralo se je o vlogi in delovanju partije v zvezi z našimi krajevnimi upravami in manjšinskimi masovnimi organizacijami. Poudarjena je bila še enkrat važnost naših krajevnih uprav za celotni razvoj narodne skupnosti, saj so le-te danes še edine ustanove, v katerih ima manjšina uradno priznanje.

V zvezi s tem je treba izkoristiti tudi vse tiste možnosti, ki izhajajo iz mogočnega sodelovanja med obmejnimi občinami italijanske in jugoslovanske strani v prepričanju, da je narodna manjšina potreben faktor za tako združevanje.

Izražena je bila tudi potreba, da se končno postavi manjšinsko vprašanje kot deželno vprašanje, ki zadeva v enaki meri Slovence iz Trsta, Gorice in Vidma. Danes obstajajo pogoji za dejansko zedinjenje problemov, KPI mora biti aktiven faktor v tem združevanju. Zagotoviti je treba vsem Slovincem v Italiji enake pravice in odstraniti vse vzroke, ki so povzročili neenako rast narodne skupnosti v naši deželi. Odgovornost, ki jo ima partija na tem področju zahteva še večjo pripravljenost in še boljšo organizacijo med Slovenci. Lanska ustanovitev števerjanske sekcije, letošnja ustanovitev sovodenjske in sklep, da pride tudi v goriškem predmestju do ustanovitve samostojnih sekcij predstavljajo korak naprej na tej poti. Velike pomanjkljivosti obstajajo v angažiranju in organiziranju mladine posebno na vaškem področju, kjer je še bolj potrebna obnova vodilnega kadra.

Splošno prepričanje, ki izhaja iz te široke razprave, je, da letošnji kongresi predstavljajo važen moment v izdelavi krajevne politike KPI. Seveda razprava je odprta in določene teme bo treba še poglobiti tudi v zvezi z našo splošno politiko izhajajoč iz prepričanja, da bodo izdelani predlogi tem bolj primerni posebnim krajevnim zahtevam, čim bolj se bodo usklajali z vsedržavnim bojem partije za demokratično obnovo družbe. Prav to povezovanje in prepletanje krajevnega in vsedržavnega je danes osrednje vprašanje naše politike in kakovost našega gesla "partija vlade in boja"

IVAN BRATINA

Vsdržavni in krajevni problemi v razpravah na kongresih v goriški federaciji KPI

Tudi na goriškem se je zaključila sezona partijskih kongresov v pripravo prvega deželnega kongresa naše partije. Široka razprava je bila predvsem osredotočena na krajevna vprašanja, čeprav se je čestokrat dotikala tudi vsedržavnih tem (odnos do Andreottijeve vlade, problemi študentovskega gibanja in mladine nasploh, varčevanja in srednjeročnih načrtov za obnovo družbe). Velik napor goriških komunistov je bil prav ta, da se krajevni problemi, od deželnih do pokrajinskih in občinskih, uokvirijo v vsedržavno strategijo partije, da se zgradi partija vlade in boja, ki je danes potrebna za premostitev gospodarske krize in za demokratično preobrazbo družbe.

Večkrat je bilo poudarjeno, da osrednji vprašanja naše dežele — obnova potresnega področja in uresničitev osimskih sporazumov — sta vprašanja vsedržavnega značaja, ki morata dobiti svoje mesto v državnem načrtu za preusmeritev industrijske baze in v demokratičnem programiranju celotnega gospodarskega razvoja. Sta pa vprašanja, ki zadevata neposredno deželo in zato se morajo komunisti zavzemati, da se pravilno postavita in rešita v prvi vrsti na tem nivoju. Treba je odstraniti nevarnost, da se delegira na eni strani Tržačanom upravo Osima, na drugi strani Videmčanom

rekonstrukcijo potresnega področja. Prav v enotni upravi teh dveh zadev je mogoče preprečiti vsako razdelitev dežele in izkoristiti edinstveno priložnost, da se nudi njej v celoti — tudi manj razvitim in zdaj potresenim področjem Furlanije in Benečije — tisto mednarodno vlogo, ki je odpirajo osimski sporazumi. Splošno prepričanje je bilo, da se morajo komunisti boriti za demokratično planiranje ekonomskega razvoja dežele, ki mora upoštevati tudi tista območja, ki so jih zaustavile zgodovinske okoliščine in napačna politika vladajočih sil.

V zvezi s tem je zelo pomemben sklep, ki so ga sprejeli goriški komunisti na svojem mestnem kongresu, da se pride v čim krajšem času na pripravo srednjeročnega načrta za razvoj tega obmejnega mesta v luči novih možnosti, ki jih nudi osimski sporazum. Potrebno je, da se izdelajo predlogi, ki naj bi določili Gorici točnejšo vlogo v zvezi s tržno izmenjavo v deželami srednje in vzhodne Evrope (problemi maloobmejnega trga, avtoprevozi, uprava goriškega tovorniškega postajališča, uprava goriškega sklada in proste cene). Rešitve je treba iskati tudi na področju kmetijstva, katerega razvoj je hudo prizadelo napačno načrtovanje industrije. V takem programu morajo biti jasni predlogi za ohranitev in nadaljnji

"Komunist" o kongresih KPI

Za celovito izvajanje osimskih sporazumov

V času zadnjih priprav za izmenjavo ratifikacijskih listin osimskih sporazumov med Jugoslavijo in Italijo v Beogradu so se zvrstili v vseh treh središčih ob meji, Trstu, Gorici in Vidmu, pokrajinski kongresi KPI. Čeprav je vsak kongres izhajal iz specifičnih razmer, v katerih delujejo komunisti, jim je vendarle bilo nekaj

skupnega: zavzetost za celovito izvajanje osimskih sporazumov, ki bodo zagotovili Trstu in celotni deželi Furlaniji Julijski krajini gospodarski preporod, ter za sprejem zakona o zaščiti slovenske narodnostne skupnosti v deželi. Kongresom so prisostvovali tudi zastopniki primorskih občinskih komitejev Zveze komunistov Slovenije.

Zakaj se komunisti ob meji posebej tako zavzeto potegujejo za realizacijo sporazumov med sosednjima državama in zakaj poudarjajo potrebo po ustrezni zakonski zaščiti slovenske narodnostne skupnosti? Predvsem je treba poudariti, da vidi vsa demokratična javnost v sporazumih začetek novih odnosov tako med jadranskima sosedama kakor tudi mejnima območjema obeh držav, ter priložnost za gospodarsko obnovo in ekspanzijo Trsta in celotne dežele. Zato je delavski razred posebej zainteresiran, da bo prišlo do realizacije sporazumov čimprej. Istočasno je treba poudariti, da so se v tržaških meščanskih krogih, ki dobro uspevajo predvsem na račun živahne trgovine z jugoslovanskimi potrošniki ter privilegiranega statusa, ki jih še spremlja iz prejšnjih časov, pojavili glasovi proti gospodarskemu delu sporazumov, ki da pomenijo z industrijsko cono na Krasu veliko ekološko škodo za mesto. Ti krogi so šli v fazi priprav na ratifikacije sporazumov v veliko ofenzivo ter zbrali proti njej nekaj desetisoč podpisov. Zdaj po ratifikaciji pa nameravajo s svojo listo nastopiti na občinskih volitvah. Njihov morebitni uspeh bi torej lahko spodbujal različne namerave ter zavlačevanja realizacije določil sporazumov. Tako komunisti kot vsa demokratična javnost pa je odločno proti temu. Interes komunistov ob meji za zakonsko zaščito slovenske narodnostne skupnosti pa je med drugim pogojen tudi s članstvom slovenske narodnosti v KPI! Zlasti na Tržaškem predstavljajo slovenski komunisti pomemben odstotek članstva.

Potem ko so v razpravi zlasti na tržaškem in goriškem kongresu podrobno razčlenili številna vprašanja povezana z bodočim delovanjem komunistične partije, so v sklepnih resolucijah posvetili največ pozornosti prav uresničevanju sporazumov med dvema državama ter manjšinski zaščiti. V resoluciji tržaških komunistov je med drugim zapisano, da bo dosledno izvajanje sporazumov okrepilo prijateljsko sožitje med Slovenci in Italijani. Probleme Slovencev pa je treba reševati v tem smislu, da se zagotovi njihovo povsem enakopravno vključevanje v novo družbeno stvarnost, kajti dokler ne bodo rešeni problemi Slovencev ne bodo rešeni niti ekonomski niti družbeni problemi mesta. V sklepnem dokumentu goriških komunistov pa je poudarjeno, da je treba doseči zaščito za vse Slovence v Italiji in da sedaj ne more več biti izgovorov o specifičnem položaju Trsta zaradi londonskega memoranduma. Videmski komunisti pa so se enako zavzeli za uzakonitev pravic beneških Slovencev.

Tudi mimo razmišljanj o osimskih sporazumih so se zlasti tržaški in goriški komunisti zavzemali za prijateljsko sodelovanje z Jugoslavijo in obmejno Slovenijo. V tem okviru velja poudariti posebej v Trstu opazen pozitiven proces.

Spominske svečanosti v občini Devin-Nabrežina

Enotni antifašistični odbor je v sodelovanju z upravo občine Devin-Nabrežina slovesno proslavil obletnico protifašistične vstaje in osvoboditve. Ob tej priložnosti so se spomnili tudi 50-letnice ustanovitve zloglasnega posebnega sodišča, ki je sodilo in obsodilo mnogo naših ljudi. Na osrednji prireditvi, ki je bila ob partizanskem spomeniku v Nabrežini, so občanom, ki jih je sodilo posebno sodišče, odnosno svojcem umrlih političnih preganjancev, podelili spominske značke in diplome.

Še pred pravkar omenjeno nabrežinsko proslavo sta bili spominski svečanosti tudi v Mavhinjah in Cerovljah, kjer so odkrili obeležja v spomin vaščanom, ki so padli v osvobodilni vojni. Na svečanosti v Mavhinjah, ki jo je vodil občinski svetovalec Antek Terčon, sta govorila Almro Gabrovec, občinski odbornik, domačin iz Mavhinj, in občinski svetovalec Zanevra; na svečanosti v Cerovljah – vodil jo je župan Albin Škerk – pa sta govorila predsednik krajevne skupnosti Ivan Antonič in podžupan Vittorino Caldi.

Osrednjo proslavo v Nabrežini je vodil predsednik krajevne skupnosti Simon Kralj, govorila pa sta župan Albin Škerk in podžupan Caldi. Prisotna je bila tudi delegacija krajevne skupnosti Komna, v kateri je bil tudi tamkajšnji domačin Leopold Peternelj, ki je bil od posebnega sodišča obsojen na 18 let ječe.

Na svečanostih so sodelovali: moška pevska zborova Igo Gruden in Fantje izpod Grmade, nabrežinska godba na pihala in gđc. Terčičeva, ki je recitala.

Spominsko značko in diplomo so prejeli: Stefan Leban iz Slivnega (obsojen je bil na 5 let ječe), Srečko Colja iz Sosljana (posebno sodišče ga je dvakrat sodilo in obsodilo skupno na 22 let ječe), Ferdinand Rukih iz Nabrežine (posebno sodišče ga je dvakrat sodilo in obsodilo na

12 let ječe). Dr. Venceslav Tuta iz Sosljana (obsojen je bil na 30 let ječe), Albin Pertot iz Nabrežine (obsojen je bil na 5 let ječe).

Odličja in diplome v spomin umrlih tovarišev so prejeli njihovi svojci. Imena umrlih so naslednja: Josip Gruden iz Nabrežine, ki je padel v partizanih (posebno sodišče ga je obsodilo na 8 let ječe), Giuseppe Burgher iz Nabrežine, tudi on je padel v partizanih (posebno sodišče ga je obsodilo na 5 let ječe), Ruggero Peresin iz Nabrežine (obsojen je bil na 4 leta ječe) in Beniamino Fonzar (obsojen na 3 leta ječe). Odličje in diplomo so podelili tudi že omenjenemu tovarišu Lepoldu Peternelu iz Komna in Albertu Pahorju, rojaku iz Jamelj, ki so nekoč pripadale nabrežinski občini. (Pahor ni bil prisoten in ni znano kje živi, od posebnega sodišča pa je bil obsojen na 5 let ječe).

Naj pripomnimo še to: izredno pomembno je, da so se spominskih svečanostih udeležili predstavniki vseh strank ustavnega loka.

Iz govora, ki ga je imel župan Albin Škerk objavljamo naslednji povzetek:

— Občinski antifašistični odbor, v katerem so zastopane vse krajevne demokratične sile, je želel dati poseben poudarek letošnji proslavi. Poleg običajnega polaganja vencev na spomenike padlih borcev smo danes, na željo domačinov, odkrili dve spominski obeležji, prvo v Mavhinjah in drugo v Cerovljah. Obenem smo povezali proslavo obletnice osvoboditve s 50-letnico ustanovitve zloglasnega posebnega sodišča, ki je v 17 letih svojega delovanja povzročilo napopisno trpljenje in gorje mnogim našim občanom. Vzorno in borbena življenje teh občanov, posvečeno boju za napredek in demokratične pravice, naj nam bo za zgled in napotilo v vsakdanjem boju za pravičnejšo človeško družbo.

Spominska svečanost pri partizanskem spomeniku v Nabrežini.

Menim, da ni odveč, posebno za mlado generacijo, če se ob tej priložnosti bežno spomnimo tistih temnih časov naše zgodovine, ko je divjal fašizem in ko je posebno fašistično sodišče sodilo tistim pogumnim borcem, ker se niso uklonili zaslužnjevalcem in raznarodovalcem.

Vsem je znano, da se je fašistični režim najbolj zaganjal proti Slovencem in Hrvatom Julijske krajine in Istre. Podatki o žrtvah, ki jih je naše ljudstvo utrpelo zaradi obsodb posebnega sodišča, so zgovoren dokument, ki nas postavlja v ospredje vseh bojev za socialno in narodno osvoboditev.

Kdor prelista knjigo "Aula IV", ki opisuje 978 procesov, ki jih je uprizorilo posebno sodišče v obdobju od leta 1927 pa do razpada fašističnega režima, bo ugotovil, da jih je bilo kar 131 proti pripadnikom slovenske in hrvatske manjšine. Nadalje bo ugotovil, da je bilo proti Slovencem in Hrvatom izrečenih 476 obsodb od skupnih 4.596 obsojenih italijanskih državljanov.

Podčrtati je treba tudi žalostno dejstvo, da so bili Slovenci in Hrvati Julijske krajine in Istre obsojeni skupno na 4.893 let ječe (od skupnih 27.727 let na celotnem italijanskem ozemlju). Ta kruti fašistični ustroj se je še strožje zagnal proti nam, kar potrjujejo tudi obsodbe na smrt. Od 42 smrtnih obsodb jih je bilo izrečenih kar 33 proti Slovencem in Hrvatom. V letih 1930-1942 je bilo usmrčenih 19 naših rojakov.

Iz naše občine, ki je pred zadnjovojno štela okrog 4.000 ljudi je bilo aretiranih, zaradi protifašističnega delovanja, mnogo desetih občanov in od teh jih je bilo 10 obsojenih na skupnih 99 let zapora;

Ti podatki, ki sem jih navedel, so zelo zgovorni in pomembni. Pričajo, da najbrž nobena občina v Italiji ni sorazmerno toliko prispevala k skupnemu boju proti fašizmu. Na ta veliki delež bojevanja in trpljenja smo lahko vsi ponosni in neizmerno hvaležni našim antifašističnim borcem. Oni so bili pionirji naše slavne NOB.

Na koncu svojega govora se je tov. Škerk dotaknil aktualnih problemov. Med drugim je poudaril naslednje:

— Italija se nahaja v težki gospodarski, politični in moralni krizi. Ekstremistične reakcionarne sile nenehno izvajajo najrazličnejše provokacije z namenom, da bi ustvarile preplah med javnostjo in da bi pripravila ugodne pogoje za nasilno odpravo demokratičnega reda v državi. Vse to naj nam bo v opozorilo, da je treba budno čuvati te težko pridobljene svobode. Zato jo neobhodno potrebno, da strnemo demokratične vrste ter skupno ojačimo boj proti vsem sovražnikom svobode in demokracije, za doseg še večjih delavskih in narodnostnih pravic.

KOMEMORACIJA PADLIH BARKOVLJANOV

Jutri, 30. aprila, bo ob 17. uri na barkovljanskem pokopališču spominska svečanost za borci, ki so padli med osvobodilnim bojem proti nacifašizmu. Svečanost prireja krajevni enotni antifašistični odbor, govorila bosta sen. Jelka Gerbec in posl. Corrado Belci, predsedoval pa bo dr. Marijan Gregorič.

Priprave na postavitve spomenika padlim iz Medjevasi Štivana in Devina

V ponedeljek 4. aprila t.l. se je sestel v štivanski gostilni "Pri Timavi" odbor za postavitve spomenika padlim v NOB Medjevasi, Štivana in Devina. Zamisel postavitve dostojnega spomenika padlim iz tega zapadnega dela devinsko-nabrežinske občine je zelo občutena od vsega občinstva, ki se je zmeraj polnoštevilno udeležile vseh shodov, kjer se je obravnaval ta problem ter tudi krepko pomagalo pri prvem zbiranju denarnih prispevkov.

Na omenjeni seji je odbor pod predsedstvom Zorke Mervic obravnaval zelo važna vprašanja ter začrtal smernice za nadaljnje delo, ki daje že konkretne obrise vsemu načrtu. Predvsem je bila dokončno sprejeta lokacija terena za postavitev spomenika, ki ga bo devinsko-nabrežinska občina ter delno drugi privatni lastniki dali na razpolago in to na velikem trikotniku v središču Štivana pri križišču državne ceste št. 55, ki pelje v Gorico ter

državne ceste št. 14, ki pelje proti Tržiču in Benetkem.

Kar se tiče načrta spomenika, je bil sprejet idejni načrt slovenskega pisatelja Toneta Svetine, ki bo z določenimi spremembami prilagojen okolju ter ostalemu delu terena, ki je bil določen za parkirišče in za zeleni park. V zvezi s tem je bil sprejet sklep, da se vso zemljišče tega trikotnika da očistiti in zravnati za olajšati tehnikom delo.

V zvezi s financiranjem vseh potrebnih del je bilo sprejeto priporočilo za nadaljevanje nabiralne akcije in za organiziranje več vaških praznikov v vseh treh vaseh, katerih dohodki bi šli v sklad za spomenik.

Lepa sezona je pred nami in tako upamo, da bo čim več takih praznikov v Medjevasi, Štivanu in Devinu, ki jih bomo rade volje obiskali in s tem pomagali uresničiti tako plemenitega cilja.

LUCIJAN KOČMAN

Komemoracija žrtev Rižarne

OKNO V SVET

Luigi Longo: Zgodovinska zmaga

Po štiridesetih letih legalizacija KP Španije

Legalizacija Komunistične partije Španije pomeni nov korak k dokončnemu prenehanju tistega obdobja fašistične diktature, ko delavski razred in druge družbene plasti ter njihova politična prepričanja niso imeli nobene možnosti, da bi lahko svobodno in samostojno branili svoje interese in odkrito izražali željo po svobodi.

V Španiji je diktatura trajala štirideset let, vendar ni manjkalo bojev kakor tudi idej o svobodi in neodvisnosti, ki so prodirale in našle vedno nove in drugačne poti do zavesti delavstva in ljudstva. Vneti in nenehno naraščajoči boj delavskega razreda, ki mu je pomagalo in nanj močno vplivalo stališče komunistične partije, je ohranjal neomajno in živo željo po svobodi.

Odločilna pa je bila tudi močna solidarnost mednarodnih demokratičnih sil. Tudi Italija je mnogokrat dokazala svojo solidarnost, k čemur smo vedno v največji meri prispevali. Rad bi spomnil zlasti na sestanek centralnega komiteja KP Španije, ki je bil julija 1976 v Rimu; ob tej priložnosti smo nudili gostoljubje pomembnemu španskemu političnemu dogodku ob sodelovanju predstavnikov vseh italijanskih demokratičnih sil.

Videli smo, kako težko je umiral frankizem in koliko posredovanja in bojev je bilo treba, da je lahko napočil trenutek, ko je bila komunistična partija uzakonjena. V zadnjih mesecih so najbolj nazadnjaške sile uporabljale vse mogoče oblike sabotaže in podpivanja, da bi preprečile okrepitev enotnosti različnih protifrankističnih sil. Spomnimo se, da tudi v Italiji Mussolinijev padec ni zadoščeval, temveč je bilo potrebno močno gibanje, ki je s svojim razvojem ustvarilo razmere za izkoreninjenje fašizma.

V Španiji so končno obrodile sadove ne le žrtve tisočev zavednih komunistov in demokratov, temveč tudi politika, za katero se je odločila KP pred mnogimi leti, namreč politika "nacionalne sprave". Nagrajeni so bili tudi velikanski napori za ustvarjanje nove demokracije, ki so jih zastavili v tovarnah delavski komiteji, v mestih komiteji mestnih četrti in ženska ter študentovska gibanja, ki so omogočili komunistični partiji in protifašističnim silam nove svoboščine in "prodor na površje".

Poleg tega, da izražamo svoje zadovoljstvo ob legalizaciji KP, lahko tudi trdimo, da se je odprla pot k širšemu, skupnemu boju za odpravo vseh posledic, ki jih je pustilo štirideset let frankistične diktature. Vemo, da reakcionarne sile še niso popolnoma izginile: bile so in še so na delu. Vsekakor proces še ni končan, toda jasno je, da so nastale okoliščine, ki dajejo trdno in stvarno osnovo za spremembe v deželi.

V Španiji je treba marsikaj spremeniti: od družbenih odnosov do temeljne zgradbe dežele, ki jih je treba korenito prenoviti. Zato bi radi danes še enkrat poudarili ne samo solidarnost in soglasje s španskim ljudstvom ter zadovoljstvo ob legalizaciji KP, temveč tudi solidarnost z naporji za preobrazbo družbenega in državljskega tkiva dežele. Vemo tudi, da morajo demokratične sile še vedno budno zasledovati in preprečevati delo notranjih in mednarodnih reakcionarnih sil, ki so za časa frankizma storile toliko hudega španskemu ljudstvu in mu še vedno lahko škodujejo.

To, da so si za legalizacijo KP prizadevale politične sile različnega idejnega in družbenega izvora, pa je zagotovilo, da bo mogoče nadaljevati s potjo prenovitve in napredka ob čim širšem razumevanju in sodelovanju. Sedaj se Dolores Ibarruri, ki je v očeh ljudskih množic od nekdaj predstavljala boj za svobodo Španije in je bila simbol ljudstva, ki se je hotelo razvijati v demokraciji in miru, lahko vrne v Madrid.

Dobro se še spominjam iskrenosti in globine, ki ju je izžarevala tovarišica Ibarruri, ko je govorila množicam, spominjam se njene velike politične in borbene zavesti. Predstavljala je in še predstavlja boljši del Španije. Njeni tedanji gesli "No pasaran!" in "Bolje je umreti v boju; kot živeti na kolenih!" sta bili desetletja spodbudi za združevanje in boj španskega ljudstva. Dejstvo, da lahko KP, v novih razmerah, ki so nastale v Španiji, skupaj z drugimi demokratičnimi silami, svobodno in zakonito nastopa in lahko zbira in spodbuja množice, jamči, da bo dežela res stopila na novo pot. Na pot

združenega sodelovanja vseh demokratičnih sil, ki bodo v gospodarskem in političnem pogledu pomagale popraviti zaostalost in dediščino frankizma. Vsa demokratična opozicija kakor tudi nekatere zmerne plasti španske družbe so spoznale, da zahteva demokracijo vsa dežela in da je treba reakcionarne sile izkoreniniti.

Vrnitev vseh političnih izgnancev je zagotovilo za enotnost in napredek ter dokaz, da boj proti fašizmu ni nepotrebna žrtev, temveč v rodovito zemljo posejano seme, ki bo obrodilo boje in zmage delavskega razreda in gibanja ljudskih množic.

Rad bi dodal še svoje osebne spomine. Spominjam se toliko tovarišev med tistimi, ki sem jih spoznal v državljski vojni in ki so tedaj in pozneje padli v boju za svobodo. Sinove tistih, ki so se borili z menoj v mednarodnih brigadah, sem videval vsa ta leta, kako so v tovarnah in na podeželju nadaljevali vzore svojih očetov in tako dokazovali, da "napredne človeške usode" niso propadle, četudi umirajo možje, borci, ki pripravljajo, propad reakcije in uveljavitev demokracije. Vse to dokazuje, da so v boju za svobodo trdnost, pogum in vztrajnost skupek izrednih žrtev, ki nikoli niso zaman in ki prej ali slej obrodijo sadove; na ta nauk ne smejo nikoli pozabiti vsi tisti, ki se borijo za svobodo in nacionalno neodvisnost.

V tem duhu danes pozdravljamo dogodke v Španiji. Ta zgodovinski dogodek zanima nas vse, italijansko ljudstvo in ljudstva vsega sveta, kajti demokratični in miroljubni razvoj vsake dežele po svoje prispeva k mirnemu življenju in napredku drugih dežel in drugih narodov.

"Rinascita"

Avstrija

Višek nesramnosti

Vse od Heimatdiensta pa do najvišjih predstavnikov avstrijske dežele in države skušajo javnost prepričati, da je bojkot jezikovnega štetja lani novembra uspel in da so rezultati tega preštevanja zato ne samo uporabni, marveč morajo sploh služiti kot podlaga pri nadaljnjem reševanju manjšinskih vprašanj. In tukaj pot od besed k dejanjem izjemoma enkrat ni bila dolga: tako imenovani zakon o narodnih skupinah in vse dosedanje odredbe k temu zakonu temeljijo na rezultatih štetja. S tem pa si je Avstrija sama povsem jasno izstavila spričevalo, da ni sposobna niti voljna rešiti odprta vprašanja in izpolniti mednarodne obveznosti. Še posebej pa je pred najširšo javnostjo razkrila, da se v manjšinski politiki poslužuje sredstev, ki morajo biti v sramoto vsaki civilizirani, kulturni in pravni državi!

Jezikovnega štetja 14. novembra 1976 se je po vsej Avstriji udeležilo samo 1.923.225 oseb, to je komaj 26,7 odstotka celotnega števila prebivalcev. Veljavnih "glasovnic" je bilo oddanih 1.911.030. Nemščino kot materni jezik je navedlo 1.870.016 oseb, slovenščino je vpisalo 13.283 ljudi, hrvaščino 7.619 in madžarščino 6.438 oseb, medtem ko se je 13.674 oseb "priznalo" za "druge jezike".

Posebej za Koroško so podatki naslednji: volilnih upravičencev je bilo 522.172, oddanih "glasovnic" 451.178, veljavnih popisnih listkov 444.858, od tega 438.542 za nemščino, 3941 za slovenščino, 626 za hrvaščino in 336 za madžarščino, 1.413 pa za "druge jezike".

Če izvzamemo Koroško, ki je z kljub velikanskim vložnim sredstvom iz držav-

ne blagajne komaj dobra četrtnina upravičencev poslužila svoje pravice dovolj zgovorno priča o tem, kaj misli povprečni Avstrijec o tako umazanih trikih, kakršno je štetje kot "podlaga" za reševanje manjšinskih vprašanj. Odgovornim politikom je treba postaviti vprašanje, kako morejo ob takih dejstvih trditi, da zastopajo voljo ljudstva, ko pa so skoraj tri žetrtnine ljudi pokazale figo ter jim nedvoumno izrekle nezaupnico? Če bi imeli vsaj malo čuta za poštenost in odgovornost, bi morali že 15. novembra 1976 povezati culo in prepustiti svoja mesta takim, ki bi poslušali mnenje ljudstva, ne pa sramotno kapitulirali pred peščico nemških nacionalistov.

Sedaj objavljeni rezultati pa odkrivajo popolno neuporabnost rezultatov štetja tudi na Koroškem in Gradiščanskem. Tam, kjer so avtohtono naseljene slovenska, hrvaška in madžarska manjšina, so po "zaslugi" tega štetja Slovenci in Madžari skoraj povsem "izginili", zato pa so se nenadoma pojavili v drugih deželah Avstrije in zlasti na Dunaju. Na Koroškem je slovenščino kot materin jezik navedlo le 3.941 oseb, zato pa je bilo v ostali Avstriji naštetih koraj trikrat toliko "Slovencev" in sam Dunaj jih ima po najnovejšem precej več kot Koroška, namreč 4747. Precej podobno je s Hrvati: "doma" na Gradiščanskem so bili zreducirani na 2.946 oseb, zato pa se jih je v ostali Avstriji 14. novembra 1976 "rodilo" kar 4.673. In pri Madžarih: na Gradiščanskem jih je bilo 1.838, v ostali Avstriji pa 4600, od tega samo na Dunaju 2.329.

Ob takih rezultatih govoriti o uporabnosti in veljavnosti številčk pomeni višek nesramnosti. Hkrati po taki rezultati odkrivajo tudi zvrhano mero smešnosti ter mora biti vsakogar sram, ki se pred domačo in zlasti mednarodno javnostjo ponaša s takšnimi štetji. Kam so izginili Slovenci, Hrvati in Madžari, ki so jih, "uradno" naštetli še pet let prej?

Naravnost vsiljujejo pa se tudi druge vrste vprašanja: Ali so merodajni dejavniki že premislili, v katerih dunajskih okrajih bodo uvedli dvojezično uradovanje in na katerih cestah bodo namestili dvojezične napise? Vprašanje prav nič ni smešno, saj je vendar na Dunaju na podlagi jezikovnega štetja dosti več "Slovencev" kot na Koroškem in precej več Hrvatov ter Madžarov kot pa na Gradiščanskem! In kakšno uradovanje in kakšne napise nameravajo uvesti sicer v Avstriji, ko pa se je od skupno 7.212.796 "volilnih upravičencev" samo 1.870.016 oseb opredelilo za nemščino; vsi ostali govorijo druge jezike ali pa so v smislu jezikovnega štetja brez materinega jezika oz. nemi.

Mislimo, da že teh nekaj številčk dovolj prepričljivo dokazuje, da s takšnimi statističnimi triki ni mogoče reševati manjšinskih vprašanj. Če pa se Avstrija kljub temu podaja na tako nevarno pot, potem mora biti njenim odgovornim predstavnikom jasno, da jim po tej poti ne bomo sledili, marveč jih bomo doma in pred svetovno javnostjo vedno znova obtoževali, da njihova manjšinska politika v resnici predstavlja kršenje mednarodnih dokumentov in teptanje človekovih pravic.

"Slovenski VESTNIK"

Kratek očrt komunistične partije na Slovenskem

V Sloveniji svečano proslavljajo 40-letnico ustanovnega kongresa Komunistične partije Slovenije in 40-letnico prihoda tovariša Tita na vodstvo Komunistične partije Jugoslavije.

Ljubljansko DELO je dne 16. t.m. objavilo posebno prilogo, v kateri so zbrani spomini na zgodovinski kongres, ki je bil na Čebinah pri Trbovljah in nekateri prispevki za zgodovino komunističnega gibanja na Slovenskem.

Objavljamo povzetek član ka, ki ga je napisal France Klopčič. Tovariša Klopčiča so mnogi naši bralci spoznali, ko je predaval v krožku Pinko Tomazič v Trstu.

Prva svetovna vojna, ki se je končala s februarско in oktobrsko revolucijo v Rusiji ter z vojaškim porazom Nemčije in Avstro-Ogrske, je prinesla velike spremembe v Evropi in po svetu. Proletarsko geslo "Vstanite sužnji iz prekletstva!" je zbiralo milijonske množice v dotlej neznanem revolucionarnem valu. Toda prehod k socializmu je preprečila moč meščanskega razreda, ki mu je pomagalo kapitulantsvo socialnodemokratskih strank. Obdržala se je le Sovjetska Rusija, edina socialistična dežela v oceanu sovražnih držav. Nastale so komunistične partije, združene v Tretji, komunistični internacionali.

Slovenski narod je doživljal iste dogodke kot sosedni evropski narodi. V njegovih nedrih je vznikla komunistična stranka.

Ob ustanovitvi je imela slovenska komunistična stranka prevladujoč vpliv na slovensko delavstvo, zlasti na železničarje, rudarje in kovinarje, iz vrst katerih si je izbrala tudi prvo vodstvo (brata Marcel in Jaka Žorga, Viktor Koleša, Albert Hlebec, Ciril Košir in drugi). Že v prvih dneh obstanka, od 15. aprila 1920 dalje, je vodila prvo splošno železničarsko stavko, ki so se mu iz solidarnosti pridružili rudarji in kovinarji Slovenije, a 24. aprila v generalni stavki celotno ljubljansko delavstvo, česar dotlej zgodovina slovenskega delavstva ni poznala.

V bistvu enako, po obliki drugače je potekal razvoj v Slovenskem primorju, ki ga je okupiral imperialistična Italija. To si je slovensko delavstvo že februarja 1920 ustvarilo svoje komunistično glasilo "Delo", šlo solidarno z italijanskim delavstvom v generalne stavke in ulične bitke zoper reakcijo in porajajoči se fašizem, ki je prav Trst izbral za preizkus svojih nasilnih metod, ter je januarja 1921, ko je nastala Komunistična partija Italije, kompaktno pristopilo k tej partiji.

Volitve v parlament in občine leta 1920 in 1921, tako v Jugoslaviji kot v Julijski krajini pod Italijo, so izpričale globoko zasidranost komunistične partije v slovenskem narodu.

Čeprav je meja med Jugoslavijo in Italijo ločevala osnovne množice slovenskega naroda, so slovenski komunisti z obeh strani meje vzdrževali med seboj tesne stike na idejno-političnem polju in se skupno lotevali posameznih akcij.

Ukrepi jugoslovanske buržoazije — Obznana konec leta 1920 s prepovedjo komunistične dejavnosti — so delno porazili komunistično partijo in delavsko gibanje, pri čemer poraz ni enako prizadel delavstva različnih pokrajin.

Tako na primer ni bilo zlomljeno delavsko gibanje v Sloveniji, saj so rudarji začeto sredi decembra 1920 stavko nadaljevali do sredine januarja 1921 kljub Obznani, dokler niso dosegli popolne zmage; bosanski rudarji so omagali v istočasni stavki šele po spopadih z žandarmerijo in vojaštvom v tako imenovani Husinski buni.

Hujše je bila prizadeta komunistična stranka z zakonom o zaščiti države avgusta 1921, ki je uzakonil prepoved komunistične organizacije in dejavnosti ter kršiteljem zagrozil z ječo do 20 let in s smrtno kaznijo.

Partija je bila odtlej prisiljena na podtalno dejavnost in njena ilegalna je trajala skoraj dve desetletji. Nov vzpon delavskega gibanja se je pričel ob koncu 1922 in je trajal skoraj dve leti. Komunistična partija je počasi obnavljala svoje organizacije. Hkrati se je lotila ustanavljanja svojih legalnih organizacij: neodvisnih sindikatov in Neodvisne delavske stranke Jugoslavije. Izdajala je legalni tedenski list. Vznikla so številna kulturnoprosvetna društva.

Ne manj uspešno je delovala Zveza komunistične mladine Jugoslavije (SKOJ). Ustvarila je mrežo ilegalnih celic, izdajala prvi list delavske mladine Slovenije z imenom Proletarska mladina, uspela obrtniške in tovarniške vajece Ljubljane in Maribora zaradi obrambe gmotnih interesov spraviti na ulice v prve mladinske demonstracije.

V tej dobi je pričela rasti in je zrasla prva generacija komunistične in leve inteligence. Delavstvo je stopalo v mezdna in stavkovna gibanja, katerih število je raslo. Leta 1923 so slovenski rudarji izvedli dvomesečno stavko, največjo v svoji zgodovini. Avgusta istega leta so železničarji in državni uslužbenci Slovenije solidarno organizirali enodnevno generalno stavko: celo sodni uslužbenci niso prišli na delo. Posebej so stavkali še mariborski železniški delavci. Dva meseca je trajala stavka jugoslovanskih pomorščakov.

V odgovor na poizkuse fašističnih organizacij, da po vzoru na italijanski fašizem, z nasiljem ukrotijo delavsko gibanje, da se potem obrnejo proti nacionalnemu gibanju, ki se je razmahnilo med zatiranimi narodi v Jugoslaviji, je delavstvo pod vodstvom komunistične partije, razvilo močno protifašistično gibanje, ki je doseglo vrhunec v oboroženem odporu Orjuni dne 1. junija 1924 v Trbovljah. Orjuna je doživela poraz, sproženi plaz ljudskega nezadovoljstva tako v

Sloveniji kot na Hrvaškem in v drugih pokrajinah je odbil prvi nastop fašizma v Jugoslaviji in mu za prihodnost izmaknil množično oporo tako med delovnim ljudstvom kot med zatiranimi narodi.

Od leta 1921 dalje se je pojavil nov mogočen nasprotnik obstoječega režima in stanja — gibanje zatiranih narodov Slovencev, Hrvatov, Makedoncev in drugih. Zlasti je preteče razmere dobil nacionalni odpor na Hrvaškem.

V Sloveniji je prišlo do gibanja za avtonomijo. Na čelo se mu je postavila klerikalna Slovenska ljudska stranka in pričela na tej podlagi spet zbirati večino naroda okrog sebe; hkrati se je znebila prejšnjega srditega protikomunizma.

Druga meščanska stranka, demokratska, nekdanja liberalna, je nasprotno postala fanatična privrženka monarhizma.

V takih razmerah je morala komunistična partija zavzeti jasno in konkretno stališče do nacionalnih gibanj. Na I. in II. vsedržavni konferenci 1922 in 1923 je opustila svoje stališče iz leta 1920 o socialistični in sovjetski Jugoslaviji. V javni diskusiji v drugi polovici 1923 so se kresali novi pogledi na nacionalno vprašanje in na Jugoslavijo sploh. Do zaključkov je prišlo na III. vsedržavni konferenci januarja 1924 v Beogradu, ki jo imamo za prelomnico v zgodovini naše partije in po pomembnih sprejetih načelih za začetek jugoslovanskega komunizma.

Med diskusijo so slovenski komunisti — podobno srbskim in hrvaškimi — zastopali mnenje, da Jugoslavija ni država enega naroda, jugoslovanskega, marveč tvorba, sestavljena iz več narodov. Med temi narodi je srbski tisti, ki vlada, vtem ko so drugi narodi zatirani, zaradi česar stopajo v boj za enakopravnost in svobodo.

Decembra 1923 je pokrajinska partijska konferenca za Slovenijo potrdila to mnenje. Strankin tednik Glas svobode je s člankom Dragotina Gustinčiča objavil vizijo prihodnje Jugoslavije kot "svobodne federacije", za dele katere gre "smatrati Srbijo, Hrvatsko, Bosno in Hercegovino, Crno goro, Makedonijo, Slovenijo in Vojvodino".

Pokrajinsko vodstvo komunistične stranke v Sloveniji je dosledno iz dneva v dan razglašalo sprejeto nacionalno politiko. V letaku julija 1924 je izjavilo: "Živela delavsko-kmečka republika Slo-

venija! Živela svobodna zveza delavsko-kmečkih republik Podonavja in Balkana!"

Leta 1926, ko je jugoslovanska vlada potrdila tako imenovane nettunske konvencije, ki so izročile Slovence in Hrvate v Primorju, Istri in na nekaterih otokih italijanskemu imperializmu in italijanski raznarodovalni politiki, je komunistična partija za svoj cilj oznanila *zedinjeno Slovenijo*, od katere so se meščanske stranke odrekle in jo pozabile, dasi ni bila uresničena, saj je bil slovenski narod po letu 1918 razkosan med štiri države, a v Jugoslaviji še na dve oblasti, ljubljansko in mariborsko. V letaku dne 1. julija je zahtevala: "Za pravico do samostojne države vsakemu narodu na Balkanu! Za zedinjenje Slovencev v svobodno Slovenijo!"

Istega leta, ko so v javnost prodrle vesti, da je beograjska vladajoča gospoda pripravljena zabarantati Italiji del Slovenije do Zidanega mosta za Solun in njegovo luko, je partija odkrito izjavila v svojem glasilu *Enotnost*: "Rešitev za slovensko ljudstvo iz krepljeve dveh imperalizmov to in onstran Jadrana je samo v zedinjenju Slovencev v slovenski republiki v balkanski federaciji".

Komunistična partija je postala edina zastopnica temeljnih nacionalnih pravic in težen zatiranega in razkosanega slovenskega naroda.

Napore slovenskih komunistov za svobodo slovenskega naroda je potrdila zgodovinska izjava treh komunističnih partij Jugoslavije, Italije in Avstrije iz leta 1934, ki je pravico Slovencev do samoodločbe dopolnila s pravico, da se zedinijo v enotni državi.

Medtem sta se po letu 1924 zgrnili nad delavskim gibanjem in komunistično partijo huda kriza v gospodarstvu in poostrena reakcija v političnem življenju. Rasla je brezposelnost, zlasti med rudarji. Tako iz jugoslovanske Slovenije kot iz Slovenskega primorja so tisoči kvalificiranih delavcev morali emigrirati v tujino, da najdejo kruh. Med njimi je bilo največ komunističnih aktivistov. Zaradi "male Obznane" julija 1924 je komunistična partija izgubila skoraj vse legalne organizacije, uspelo ji je obdržati le tedensko glasilo. Potisnjena je bila v še globljo ilegalo.

FRANCE KLOPČIČ

(Dalje prihodnjič)

PRISPEVKI

Mosetti Josipa iz šentjakobske sekcije KPI daruje v počastitev mednarodnega delavskega praznika Prvega maja 5.000 lir za DELO.

Albin Pertot iz Nabrežine je ob priliki legalizacije Komunistične partije Španije prispeval 5.000 lir za sklad DELA.

Za tiskovni sklad DELA sta prispevala: Ivan Sosič, Nabrežina, 2.000 lir in Lucijan Terčon, Nabrežina, 2.000 lir.

Josip Verša, Prosek, je prispeval 10.000 lir za komunistični tisk.

Ob vpisu naročine za tekoče leto so prispevali za sklad DELA:

Mario Ota iz Boljunca (števil. 357) 7.000 lir, Zdravko Žerjal iz Boljunca 1.000 lir, Izidor Zobec iz Boljunca 500 lir, Angel Žerjal iz Boljunca, 1.000 lir, Anton Boneta iz Boršta 1.000 lir, Slavko Žerjal iz Boršta 1.000 lir, Viktor Kralj iz Boršta 1.000 lir, Rikardo Krmeč iz Doline 2.000 lir.

Ob obnovitvi naročnine sta Jože Sarđoč iz Prečnika in Alojz Rogelja iz Šempolaja prispevala za sklad DELA vsak po 2.000 lir

V SPOMIN

Miro Žerjal in družina, Boljunec 133, namesto cvetja na grob pokojnega tovariša Vladimira Slavec, darujejo 5.000 lir za prosvetno društvo Prešeren v Boljuncu in 5.000 lir za sklad DELA.

V počastitev spomina tov. Ladija Slavca iz Boljunca so prispevali:

Mario Koradin iz Doline, 10.000 za sklad DELA, Diko Žerjal iz Boršta, 10.000 lir za komunistični tisk in Berto Alberti iz Boljunca, 2.000 lir za komunistični tisk.

V počastitev spomina prerano umrlega, priljubljenega tovariša Vladimira Slavec iz Boljunca, so prispevali za sklad DELA:

Vito Ota iz Boljunca 2.500 lir in Branko Žerjal, prav tako iz Boljunca 2.000 lir, družina Ota (pekarna) pa je prispevala 10.000 lir.

Josip Starec iz Boljunca št. 280 je v počastitev spomina tovariša Vladimira Slavca iz Boljunca prispeval 10.000 lir za sklad DELA.

Vsem darovalcem iskrena hvala.

Dario Fo je pred dobrimi desetimi leti začel ostro polemiko proti naši partiji in njenim tovarišem. Očital nam je, v bistvu, da smo izdali revolucionarne ideje in se prepustili oportunistu. S svojim sarkazmom je bil mestoma tudi žaljiv in strupen.

In vendar mu nismo niti trenutka odrekli tega, kar mu gre. Priznavali smo njegove umetniške sposobnosti.

Pred nekaj leti je bilo, ko so ga povabili v Trst, da bi odigral dve predstavi, a mu ni nihče odstopil ustrezne dvorane. Tedaj smo tržaški komunisti bili mnenja, da je to bila zgrešena diskriminacija. Povabili smo ga, naj svoje polemične predstave odigra v veliki dvorani našega partijskega sedeža v Ulici Madonni. Tako nas je lahko z odra te dvorane

Mračnjaška kampanja

napada! in celo žalil. Toda nihče ni mogel tedaj zapisati ali reči, da so tržaški komunisti dopustili proti njemu nedopustno diskriminacijo.

Ta dogodek, na katerega smo ponosni, čeprav mu tedaj v razpravah, tudi v naši tržaški dvorani nismo prizanesli, navajamo zato, ker smo tokrat pričla drugačni, ogabni nestrpnosti proti Dariu Foju in s tem proti svobodi izražanja na umetniški ravni. Fo je za TV registriral "Burkaški misterij" in sedaj so se italijanske klerikalne ustanove pognale v inkvizitorski spopad, da bi ga prisilile k molku in

prisilile voditelje RAI, naj ga izženejo z ekrana, kot se je to dogajalo v zadnjih 16 letih.

Verjetno se bo tudi med Slovenci našla nestrpna skupina, ki bo pritaknila svoj lonček tej protidemokratski kampanji.

Ne bomo jim kratili tudi te pravice. Vendar naj se vsak spomni, da so ljudje, ki bi danes najraje spravili Foja in njegov "misterij" na grmado isti, ki so še do nedavnega jadikovali in točili prisiljene krokodilje solze hinavstva o usodi disidentov v socialističnih državah.

Vidite, mi smo na strani disidenta Foja, kakor smo na strani drugih disidentov. Hinavci, ki grozijo Foju z grmado pa bi si morali splakniti usta, preden spregovorijo besedo pluralizem ali demokracija.

TRŽAŠKI PARTIZANSKI PEVSKI ZBOR

priredi 30. aprila in 1. maja s pričetkom ob 15. uri v Bazovici tradicionalno
proslavo

PRVEGA MAJA

Nastopajo:

- pevski zbori, godba na pihala, folklorni ansambel iz Novega Sada, člani Stalnega slovenskega gledališča, italijanskega Teatro Stabile in Slovenskega amaterskega gledališča
- govorniki:
  - Miloš Kodrič za TPPZ
  - Rado Pišot-Sokol za ZZB NOV
  - Federico Vincenti za ANPI - VZPI
- razstava z naslovom "Mi smo tu"
- prosta zabava ob zvokih ansambla "Supergroup"

Delovali bodo kioski s pristno domačo jedajo in pijačo

PRVI MAJ

(Nadaljevanje s 1. strani)

Prvi maj, ko smo tudi Slovenci končno, po dvajsetletni mori, zadihali svobodno in se napojili velikega upanja, da bo tokrat drugače. In še danes, po 32 letih, nadaljujemo z nezmanjšano silo, z nezmanjšanim upanjem, pa čeprav z novo nestrpnostjo in manjšo potrpežljivostjo, boj za našo enakopravnost povsod, kjer doni naša govornica od rudarskega Rajblja do hribov nad Miljami.

Dnevi, ki jih doživljamo so mračni, polni nasilja in nezaupanja, polni bridkosti, samoodpovedovanj in mučnega pričakovanja. Toda nekaj nam ostaja: trdna vera, da bomo uspeli. Naj bo pot še tako, težka, ovire še tako visoke, ni je zapreke, ki bi je združeno ljudstvo s svojo zavestjo in strnjenoostjo ne premostilo. Kakor 25. aprila, kakor 27. aprila, kakor 1. maja, tovariši. Najprej, torej, brez omahovanj. Razvijmo naše rdeče zastave, naj zaplapolajo nad strehami naših vasi, nad spomeniki naših padlih, nad našimi ljudskimi in kulturnimi domovi, nad našimi delavnicami in šolami. To so zastave našega poguma.

Antonio Gramsci

(Nadaljevanje s 1. strani)

partije v komunistični Internacionali. Leta 1924 je bil izvoljen za poslanca. Istega leta je bil izvoljen za generalnega sekretarja KPI. Leta 1926 ga je fašistična policija aretirala in nato odvedla v konfinacijo, leta 1928 pa ga je zloglasno posebno fašistično sodišče obsodilo na 20 let, 4 mesece in 5 dni zapora. Obtožnica zloglasnega sodišča mu je očitala, da je bil voditelj KPI, tožilec pa je na procesu dejal: "storiti moramo, da bi glava tega človeka dvajset let ne mogla funkcionirati". In zato so ga fašisti imeli dvajset let zaprtega, obsojenega na počasno umiranje.

Eden izmed njegovih osebnih prijateljev, tovariš Ivan Regent, je zapisal: "Osebnost in delo Gramscija sta velikega pomena za vso italijansko zgodovino. O Gramsciju se lahko reče, da je bil prvi marksist v Italiji, ki je znal mojstrsko povezati teorijo z revolucionarno prakso

proletariata, da je bil v najplemenitejšem pomenu besede učitelj in voditelj italijanskega delovnega ljudstva. Takoj po Oktobrski revoluciji je začel širiti med italijanske delavce nauk Marxa in Lenina ter izkušnje zmage socialistične revolucije.

Gramsciju ni bilo dano, da bi dočakal konec fašizma, ki ga je ukradel italijanskemu delavstvu in njegovi avantardi. Toda tudi v zaporu, kjer je deset let hiral, je čutil, da mora izvršiti dolžnost voditelja do delavskega razreda, da mora pomagati v boju proti fašizmu.

Umril je tovariš Vladimir Slavec

Umril je tovariš Vladimir Slavec iz Boljunca. Prejšnji teden se je od njega poslovila velika množica občanov in delavcev iz mesta. Slovo je bilo zares težko, saj je bil pokojni v pravem pomenu besede tovariš in kot tak zelo spoštovan. Njegova življenjska pot ni bila rožnata. Že v mladih letih je občutil tegobe slovenskega delovnega človeka. Med vojno je bil kot italijanski vojak odpeljan v vojno ujetništvo v nacistično Nemčijo, odkoder se je vrnil šele v juliju 1945. Takoj zatem se je pridružil delavskim organizacijam, v katerih se je udeleževal do konca svojega življenja. Naj mu bo lahka rodna gruda. Žalujemo svojim izražamo občuteno sožalje.

Ob 40-letnici Gramscijeve smrti je bila velika spominska svečanost v mestu Cagliari, na kateri je govoril generalni sekretar KPI Enrico Berlinguer.

V svojem govoru je Berlinguer obširno opisal pot ki jo je italijanska partija prehodila pod vodstvom in navdihom Gramscija in Togliattija. Gre za borbena pot, ki je pripomogla k zrušenju fašizma in ustanovitvi republike obenem pa za idejno bogastvo, ki si ga je partija nakopala in strnila v zamisli "italijanske poti v socializem", ki osvaja kot temeljno vrednoto boja delavskega razreda, demokracijo in pluralizem.

Berlinguer je govoril tudi o aktualnih problemih Italije. Poudaril je:

"Ljudje so naveličani, ne zdržijo več. Kriza v gospodarstvu in družbi se odraža v vzdušju ljudstva in posameznih slojev, ki terjajo stvarne ukrepe in nov način vladanja. Komunisti se ne umikamo. Pripravljene smo storiti svojo dolžnost, vendar pod pogojem, da to storijo tudi druge demokratične sile. Kajti danes ni več časa za čakanje ali slepomišenje; Italija potrebuje novo vlado, ki naj uživa ljudsko podporo in samo s tako podporo reši pereča vprašanja sedanjosti. Taka vlada pa je možna samo ob aktivnem sodelovanju vseh naprednih sil in delavskega razreda, oziroma njegovih organizacij v prvi vrsti.

Če se demokratične in protifašistične sile ne združijo se razkroj italijanske družbe lahko tako razprede, da bo nastala objektivna potreba po "redu".

Spominske svečanosti ob 40-letnici Gramscijeve smrti so bile tudi v kraju Turi, pri Bariju, kjer je Gramsci bil dolga leta zaprt in kjer je izhiral v fašističnih temicah. V jetnišnici so odkrili spominsko obeležje.

Praznik osvoboditve v Kolonji

V soboto, 30. aprila ob 20. uri bo v krožku "Pečar" v ul. Fleming v Kolonji proslava 32. obletnice osvoboditve. Prireditve se udeležujejo sledeče krajevne organizacije Kolonje-Školjeta: KPI "Giordano Pratolongo", PRI "Gabriele Fochiatti", PSDI, PSI, sekcija ARCI – Univerzitetni študentski dom. Na sporedu je tudi film "Achtung banditi!"

PORAVNAJTE NAROČNINO

DELO - glasilo KPI
za slovensko narodno manjšino
Direktor **ALBIN ŠKERK**
Odgovorni urednik
ANTON MIRKO KAPELJ
Uredništvo in uprava:
Trst - Ulica Capitolina, 3
telef. 764-872, 744-047
Dopisništvo v Gorici: Ulica Locchi, 2
telef. 24-36
Poštni tekoči račun 11/7000
Letna naročnina 3.000 lir
Tisk: Tipo/offset Riva
Trst, Ulica Torrebianca, 12